

Utrechts buurthuis doet het helemaal zelf

Welzijn Nieuwe Stijl in de praktijk

ASTRID HUYGEN

In de Utrechtse Rivierenwijk runnen de buurtbewoners zelf hun buurthuis. Dat blijkt goed te gaan: collectief ondernemerschap werkt.

Niemand kijkt vreemd op als ik op een donderdagmiddag binnenloop in buurthuis De Nieuwe Jutter in Utrecht. Om me heen kijkend zoek ik een tafeltje uit in de ontvangsthal. Er hangt een prettige en open sfeer. Als ik aan de bar koffie bestel, ontstaat er vanzelf een gesprek over de reden van mijn bezoek. Ik vertel dat ik benieuwd ben hoe een buurthuis in zelfbeheer werkt. En dat ik daarom van plan ben om regelmatig binnen te lopen om te kijken, te horen en te zien wat hier allemaal gebeurt. Intussen komen er meer mensen binnen: de biljartclub begint zo. Ook in de keuken is er volop bedrijvigheid: de voorbereidingen voor het eetcafé van vanavond zijn in volle gang. Op initiatief van de Stichting Begeleid Wonen Utrecht (SBWU) – een organisatie voor mensen met psychiatrische en/of verslavingsproblemen – kunnen bewoners van de SBWU twee keer per week in

het buurthuis komen eten, net als alle andere buurtbewoners. Het blijken levendige avonden te zijn waar telkens zo'n twintig mensen op afkomen. 'Vanavond is er andijviestamppot', vertelt Hans, een SBWU-

vrijwilliger in de keuken. 'Ik bedenk wat er allemaal moet gebeuren: hoeveel mensen zullen er komen, hoeveel limonade moet ik dan bij de bar bestellen, welke tafelindeling kan ik dan maken? Na het eten verzamel ik de borden en het bestek en doe ik dat in de vaatwasser.' Hans werkt sinds de opening als vrijwilliger in

De Nieuwe Jutter. En vindt het nu, na een aanvankelijke aarzeling, leuk om te helpen. 'Ik kan steeds meer zelfstandig en ik bedenk zelf hoe ik iets doe. Ook ben ik een beetje een manusje-van-alles geworden en help ik met klusjes als ik dat kan.'

Dit voorbeeld laat zien wat het voor een buurtbewoner, die in beleidstermen als 'kwetsbaar' wordt aangemerkt, betekent om bezig te kunnen zijn in een omgeving die zich anders buiten zijn leefwereld zou hebben bevonden. Deze omgeving is

Uitgangspunt is het werken met wat zich aandient: geworteld in de buurt, open, organisch, aansluiten bij de eigenheid van de buurt en de bewoners

een 'gewoon' buurthuis waar hij het gevoel heeft gezien te worden, zich nuttig kan maken en met veel plezier komt. SBWU-vrijwilligers en buurtbewoners werken in De Nieuwe Jutter gaandeweg met steeds meer gemak en op een steeds meer vanzelfsprekende manier met elkaar samen.

Buurtpastor

Buurthuis De Nieuwe Jutter in de Utrechtse Rivierenwijk is sinds 2008 in beheer van bewoners. De gemeente kondigde enkele jaren eerder aan het buurthuis te gaan sluiten, maar verschillende bewonersgroepen wilden een centrale plek in de buurt niet kwijt. Zij sloegen de handen ineen om het buurthuis open te houden. Buurtpastor Titus Schlatmann speelde een rol in het ondersteunen van de groepen om dit voor elkaar te krijgen. Het gebouw is nu in bezit van woningcorporatie Bo-Ex. De gezamenlijke bewonersgroepen runnen het buurthuis zelf en vormen een stichting. De stichting betaalt huur aan de corporatie en vaste lasten zoals gas, water en licht, schoonmaak en alarm. De stichting krijgt subsidie van de gemeente Utrecht. De drie woningcorporaties met bezit in de wijk leveren eveneens een bijdrage, naar rato van het aantal woningen. Verder zijn er inkomsten uit verhuur en de baromzet.

Verschillende groepen met uiteenlopende achtergronden maken gebruik van het buurthuis. Zoals de Marokkaanse stichting Tamount, die met diverse activiteiten zoals huiswerkclassen, vrouwengroepen, jeugdactiviteiten en buurtvaders vaak te vinden is in De Nieuwe Jutter. SBWU en sinds eind 2010 het Inloophuis (voor mensen met een levensbedreigende ziekte en hun naasten) maken eveneens gebruik van het buurthuis. Maar ook zijn er tal van kleinschaliger activiteiten: yogalessen, biljartclub, diverse danslessen, damesgym, kaartclub, zumba, computerlessen, koor en een eetclub. Binnenlopen voor een kop koffie en een praatje kan altijd. Vrijwilligers zorgen voor een continue bezetting van de bar. De Nieuwe Jutter is zeven dagen per week op alle dagdelen open.

Cultuurverschillen

Uitgangspunt van De Nieuwe Jutter is dat geen enkele activiteit of groep het alleenrecht heeft op het gebruik van een ruimte in het buurthuis. De ruimtes hebben altijd meerdere

gebruikers. Dit dwingt tot samenwerking en afstemming en dat verloopt niet altijd zonder slag of stoot. Toch leidt de duurzame samenwerking tussen de uiteenlopende groepen ook tot mooie dingen. Zo is de traditie ontstaan jaarlijks een Iftar-maaltijd te organiseren voor de buurt. De vrijwilliger van Marokkaanse afkomst die de organisatie doorgaans voor zijn rekening neemt, zei dat hij het dit jaar maar een keer wilde laten zitten. Twee andere vrijwilligers van Nederlandse komaf hebben toen gezegd: 'Nee, niks daarvan. Als jij het niet kan doen, dan doen wij het wel.' Uiteindelijk hebben deze twee vrouwen een Suikerfeest georganiseerd. Dit voorbeeld illustreert dat de vrijwilligers elkaar niet in de steek laten als het erop aankomt. Ondanks het feit dat er altijd wel iets is om over te klagen of dat er lastige situaties zijn vanwege de cultuurverschillen. Wantrouwen en vertrouwen, genderkwesties, verantwoordelijkheid nemen en uiteenlopende manieren van afspraken maken, spelen daarbij een rol. De vrijwilligers zijn zich

ervan bewust geworden dat ze dat elk op hun eigen manier doen en dat ze daar met elkaar over moeten praten. 'Je hebt het hier wel met elkaar te doen', vertelt buurtpastor Schlatmann. 'Humor, belanghebbend zijn en trouw helpen om met cultuurverschillen om te gaan. In die trouw komt de verbinding tussen mensen tot uitdrukking.'

Ondernemende houding

De Nieuwe Jutter past helemaal in het plaatje van de beleidsmakers, in hoe zij graag zien dat het gaat: bewoners zijn zelf aan de slag, 'eigen kracht' komt tot ontwikkeling. Sinds de buurtbewoners het buurthuis in eigen beheer hebben, is het aantal bezoekers meer dan verdubbeld. Het aantal groepen dat gebruikmaakt van De Nieuwe Jutter en het aantal activiteiten zijn behoorlijk uitgebreid; ook het aantal vrijwilligers is gestaag toegenomen.

Het is interessant om te zien dat in De Nieuwe Jutter een sfeer van collectief ondernemerschap is ontstaan. Steeds meer betrokkenen hebben zich een ondernemende houding aangemeten, wat in contrast staat met de consumerende houding in de tijd dat de welzijnsorganisatie activiteiten organiseerde. Een van de betrokken buurtbewoners vertelt het als een verademing te ervaren dat ze nu zelf kunnen bepalen wanneer ze welke activiteiten organiseren. 'Vroeger moesten we onze ideeën altijd overleggen met de welzijnsorganisatie of het wel paste in de planning. Nu bepalen we het in onderling overleg zelf.' Bewoners voelen zich eigenaar en ervaren zo ook een verantwoordelijkheid voor het reilen en zeilen in De Nieuwe Jutter.

Een eerste aspect dat belangrijk is bij succesvol zelfbeheer van het buurthuis is de plek – een plek waar mensen zich op hun gemak voelen, waar ze kunnen zijn wie ze zijn, waar

ze gezien worden. Zoals de oudere weduwnaar die het moeilijk heeft na het overlijden van zijn vrouw. Meneer Van Dijk komt wekelijks naar de computerles en de muziekles. Hij vertelt: 'Vroeger schilderde ik veel, ik maakte reproducties. Ik kan me nu niet meer voorstellen dat ik dat ooit zo goed kon. Via Altrecht, een instelling voor geestelijke gezondheidszorg, kon ik ergens heen gaan om weer te gaan schilderen, daar krijgen ze geld voor me.'

Maar meneer was niet op zijn gemak bij die schildercursus, ondanks de moeite die professionele hulp-

betrokken. Zijn op het oog informele, maar wel degelijk heel methodische manier van werken kenmerkt zich vooral door aanwezig zijn, praktische kennis van zaken en liefdevolle trouw. Competenties als trouw zijn en vertrouwen hebben én bieden, stabiele en langdurige betrokkenheid, niet oordelen, niet oplossen en ondersteuning van het uithouden met elkaar blijken krachtig bij te dragen, hoewel deze doorgaans weinig aandacht krijgen.

Deze competenties zie je bijvoorbeeld niet terug in het nog niet zolang geleden ontwikkelde compe-

'Vroeger moesten we onze ideeën altijd overleggen met de welzijnsorganisatie of het wel paste in de planning. Nu bepalen we het in onderling overleg zelf'

verleners deden om hem hierbij te ondersteunen. Hij zegt liever in De Nieuwe Jutter te komen om zichzelf te vermaken. Zonder dat iemand hem vertelt wat hij kan doen, vindt hij het hier zelf uit. De Nieuwe Jutter biedt hem een plek waar hij op zijn gemak is. Ondertussen heeft hij geleerd te e-mailen met zijn kleinkinderen en heeft hij zelfs een vrouw ontmoet via Hyves.

Presentiebenedering

Een ander belangrijk aspect van succesvol zelfbeheer van een buurthuis in een stedelijke omgeving werd snel duidelijk – de aanwezigheid van een professional. En dan niet een professional die alles regelt, maar iemand die ruimte schept en ondersteunt. Buurtpastor Titus Schlatmann vervult deze rol in De Nieuwe Jutter. Hij werkt volgens de presentiebenedering (Baart 2001) en is nu ongeveer zes uur per week bij het buurthuis

tentieprofiel voor opbouwwerkers van MOVISIE (2010). Ze zijn echter cruciaal gebleken voor de sociaal werker 'nieuwe stijl'. De aanwezigheid van de buurtwerker kenmerkt zich meer door *zijn* dan door *doen*. Een betrokkene bij het buurthuis noemde deze vorm van ondersteuning ook wel de beschikbaarheid van een noodknop. Bewoners doen het zelf zolang ze het kunnen. Als ze er echt niet meer uitkomen, het even niet meer weten of als er conflicten zijn, weet iedereen dat er iemand is die ze daarbij kan helpen. Weten dat die knop er is, is vaak al voldoende. 'Wat ik hier doe, is in contact zijn. Ik ben in overleg, al dan niet afgesproken. Ik praat met wie ik tegenkom en stel me zeer benaderbaar op', vertelt Schlatmann over zijn rol. 'Ik ben hier vaak zonder agenda. Het lukt mij om niet het eigenaarschap van mensen over te nemen. Dit pand en de clubjes zijn van de mensen zelf. Ik

speel in dat proces een boetserende, dansende rol. Soms leid ik en zeg ik: "Jullie moeten die kwestie met elkaar bespreken." Maar iemand anders leidt mij door met deze kwestie te komen. Individuele inbreng collectief maken, daarin speel ik een rol, bijvoorbeeld in de beheergroep. Daarin maak ik dingen collectief die anders verborgen blijven. Ik speel ook een rol wanneer er spanning is tussen mensen. Soms is er iets aan te doen, soms niet. Maar dan is het toch goed om erover te praten. Het lucht op. Bij alles wat ik hier doe, gaat het voor mij om de vraag hoe je naast de ander staat' (Schlatmann & Van Waarde 2012).

Organisch

Inherent aan deze vorm van ondersteuning is het organische verloop van de organisatieontwikkeling. Dat wil zeggen: de organisatiestructuur is al werkende ontstaan. Vooraf is niet bedacht: zo gaan we het hier doen. Er is altijd een principiële openheid in het proces nagestreefd. Door aan de slag te gaan, bleek wat nodig was: een bestuur (faciliteren) en een beheergroep (samengesteld uit vertegenwoordigers van bewonersgroepen over programmatisch en dagelijks beheer) en een huishoudelijk overleg (over de dagelijkse gang van zaken). De werkwijze heeft z'n wortels niet in formele uitgangspunten. Behoeft aan ordening en structuur ontstond gaandeweg en is vervolgens gerealiseerd. Uitgangspunt is het werken met wat zich aandient: geworteld in de buurt, open, organisch, aansluiten bij de eigenheid van de buurt en de bewoners. De ontwikkeling en opbouw van zo'n plek door de deelnemers zelf vergt veel onderlinge afstemming en dus ook tijd. Dat lijkt een bezwaar, maar tegelijkertijd betaalt deze investering zich later ook terug. De duurzaam opgebouwde relaties kunnen tegen een stootje. De hele boel stort niet meteen

in wanneer er zich een moeilijkheid aandient.

Succesvolle principes

Naast de geboekte successen, zijn er zaken die kwetsbaar zijn. Want ook hier zijn er zorgen over de financiering; over de verhouding tussen draagkracht en draaglast van vrijwilligers; over de aanwas van nieuwe vrijwilligers; over of het buurthuis

voldoende gastvrij is. Niet alles lukt: niet iedereen zal zich een-twee-drie op z'n gemak en gastvrij bejegend voelen. Het blijkt bijvoorbeeld lastig te zijn om ruimte te bieden aan tieners, pubers en jongeren. Hun chillen in de hal wordt niet door alle bezoekers op prijs gesteld.

Het verhaal van De Nieuwe Jutter laat in ieder geval zien dat het mogelijk is om te werken vanuit 'principes' of uitgangspunten, in plaats van uit *evidence based practise*. Het zijn de uitgangspunten die leidend zijn, niet de methodiek die elders bewezen is. Deze uitgangspunten zijn in De Nieuwe Jutter onder meer organisch werken, aandacht, transparantie, aanwezig zijn, betrokkenheid, eigenaarschap bij bewoners, collectieve verantwoordelijkheid. Vervolgens is het mogelijk resultaten af te meten aan deze 'principes': in hoeverre sluiten de activiteiten die men onderneemt aan bij de uitgangspunten? Resultaten zijn niet de al dan niet gerealiseerde SMART geformuleerde – richtinggevende – doelstellingen, het zijn vooral de verhalen die laten zien wat er gebeurt. Sociale processen laten

zich nauwelijks vooraf creëren. Een blauwdruk voor succesvol zelfbeheer is niet te geven. Wel zijn we aspecten op het spoor die ertoe doen, die bijdragen aan succes. Zoals een visie en een werkwijze die erop zijn gericht een context – in tegenstelling tot concrete doelstellingen – te creëren, waardoor er ruimte ontstaat om initiatieven en mensen tot bloei te laten komen. Partijen hebben zich in

'Humor, belanghebbend zijn en trouw helpen om met cultuurverschillen om te gaan'

De Nieuwe Jutter zodanig georganiseerd dat er een plek is voor uiteenlopende belangen. Dat lukt omdat er een gemeenschappelijk gevoelde en gedragen opgave aan ten grondslag ligt: een zoeken naar het op elkaar betrokken raken, naar leven, zeggenschap en waardigheid. En is dat niet uiteindelijk waar het om gaat in de zoektocht naar eigentijdse vormen van (ver)binding?

Astrid Huygen is onderzoeker bij het Verwey-Jonker Instituut. Dit artikel is gebaseerd op haar tussenrapportage van een beoogd vierjarig onderzoek dat laat zien hoe De Nieuwe Jutter is ontstaan en zich heeft ontwikkeld: 'Met vereende krachten. De Nieuwe Jutter. Buurthuis nieuwe stijl', Utrecht, 2011. Te downloaden via www.verwey-jonker.nl.

Bronnen

- Baart, A., *Een theorie van de presentie*. Utrecht: Lemma, 2001
- MOVISIE, *Competentieprofiel voor opbouwwerkers*. Utrecht: MOVISIE, 2010
- Schlatmann, Titus & Rob van Waarde, 'Zo wordt het spel gespeeld'. *Over empowerment en gemeenschap*. Tubbergen: Van der Ros Communicatie, 2012